RADUK v. Serbia (№ 13696/23)

Обставини справи

Справа стосувалася стверджуваної провокації заявника з боку поліції та його засудження за одержання неправомірної вигоди в порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

G. Ć., місцевий підприємець, що займався імпортом вживаних автомобілів до Сербії, звернувся до поліції із заявою про вчинення злочину, звинувативши заявника в одержанні неправомірної вигоди. У цій заяві G. Ć. стверджував, що почув від Ž. B, який також займався імпортом вживаних автомобілів, що заявнику можна було дати неправомірну вигоду для «вирішення питань», пов'язаних із різними митними зборами та процедурами. Замість того, щоб дати неправомірну вигоду, G. Ć вирішив повідомити про це органи влади.

Того ж дня, на підставі обґрунтованої підозри в одержанні неправомірної вигоди, слідчий суддя дав дозвіл на проведення таємного спостереження за заявником протягом двох місяців відповідно до статей 166-167 та 171-172 Кримінального процесуального кодексу Сербії (КПК).

Протягом цього періоду поліція перехоплювала текстові повідомлення між заявником і Ž. B та записувала їхні телефонні розмови. Протягом цього ж періоду заявник двічі зустрівся з G. Ć. Під час першої зустрічі, ініційованої G. Ć., він розповів заявнику, що почув від Ž. B. про можливість «вирішити питання» й поцікавився вартістю. Спочатку заявник заперечив свою причетність, однак зрештою погодився на суму близько 5 000 євро (EUR). Зустріч було таємно знято на відео поліцією за відома G. Ć. Під час другої зустрічі G. Ć., оснащений аудіозаписувальним пристроєм, наданим поліцією, передав заявнику позначені банкноти, також надані поліцією, після чого заявник був заарештований.

Вищий суд Зренянина визнав заявника винним в одержанні неправомірної вигоди й призначив йому покарання у вигляді одного року домашнього арешту. Обвинувальний вирок ґрунтувався на низці доказів, включно з аудіозаписами та перехопленими текстовими повідомленнями між G. Ć. і Ž. B., відеозаписами зустрічей між заявником і G. Ć., а також показанням G. Ć.

Спроби заявника оскаржити це рішення виявилися безуспішними.

Посилаючись на статтю 6 Конвенції, заявник скаржився на те, що його засудження було несправедливим, оскільки ґрунтувалось на доказах, отриманих шляхом провокації з боку поліції, а національні суди належним чином не розглянули його скаргу щодо провокації.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

Оцінка Суду

Загальні принципи щодо питання провокації викладені у справі Ramanauskas v. Lithuania [ВП], № 74420/01, §§ 49–61, ECHR 2008). Зокрема, судове провадження щодо заявника не відповідатиме вимогам справедливості, передбаченим статтею 6 Конвенції, якщо дії державних органів спричинили вчинення заявником злочину, за який його було засуджено, і якщо національні суди належним чином не розглянули його твердження про провокацію (див., наприклад, рішення у справі Matanović v. Croatia, № 2742/12, § 135, від 4 квітня 2017 року).

Переходячи до цієї справи ЄСПЛ насамперед повинен оцінити за матеріальним критерієм, чи мали органи влади достатні підстави для ініціювання операції під прикриттям. Незважаючи на те, що не існує доказів, що заявник раніше був причетний до будь-якої злочинної діяльності, зокрема до корупції, цей факт, з урахуванням інших обставин справи, не може розглядатися як ознака недобросовісності з боку поліції при прийнятті рішення про проведення операції під прикриттям щодо заявника (див. рішення у справі Tchokhonelidze v. Georgia, № 31536/07, § 48, від 28 червня 2018 року).

Крім того ЄСПЛ зазначив, що національні суди встановили, що заявник через посередника Ž. B., повідомив G. Ć. про свою готовність прийняти неправомірну вигоду. Водночас ЄСПЛ також зауважив, що G. Ć. звернувся до поліції ще до будь-якого прямого контакту із заявником. Його кримінальна скарга ґрунтувалася виключно на непрямій інформації, отриманій від третьої особи – Ž. B., а не на будь-якому безпосередньому спілкуванні із заявником. Крім того, перша зустріч між заявником та G. Ć. була ініційована останнім після звернення до поліції; під час цієї зустрічі він запропонував неправомірну вигоду, а взаємодія була записана поліцією за відома G .Ć. (на відміну від згаданого рішення у справі Tchokhonelidze v. Georgia, § 49). Спочатку заявник відмовився, але зрештою погодився прийняти неправомірну вигоду після неодноразових прохань з боку G. Ć. Це свідчило про те, що заявника було підштовхнуто G. Ć. до вчинення злочину (див. рішення у справі Ramanauskas v. Lithuania, § 67, і Tchokhonelidze v. Georgia, § 44). Крім того, засудження заявника значною мірою ґрунтувалось на записах, зроблених поліцією під час двох зустрічей, у яких G. Ć. діяв за вказівками поліції. Очевидно, що від першого контакту із заявником до його затримання G. Ć. діяв згідно з інструкціями поліції і активно спонукав заявника прийняти неправомірну вигоду. Втім, враховуючи ширший контекст – зокрема встановлення національними судами факту попереднього звернення заявника до G. Ć. через Ž. B. – ЄСПЛ не може дійти висновку лише на цій підставі, що заявник зазнав провокації з боку поліції. Відтак наявність чіткого й передбачуваного правового механізму для дозволу та проведення операцій під прикриттям, а також належний нагляд за такими операціями має вирішальне значення. Відсутність процесуальних гарантій при призначенні операції під прикриттям створює ризик свавілля та провокації з боку

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

поліції (див. згадане рішення у справі Tchokhonelidze v. Georgia, § 50, та рішення у справі Nosko and Nefedov v. russia, №№ 5753/09 і 11789/10, § 64, від 30 жовтня 2014 року).

Щодо зазначених процесуальних гарантій ЄСПЛ зауважив, що Кримінальний процесуальний кодекс передбачає чітку та передбачувану процедуру дозволу, реалізації та нагляду за проведенням спеціальних слідчих заходів, таких як імітаційні закупівлі (статті 174–177) і залучення оперативного працівника (статті 183–187), які потребують обов'язкового судового дозволу. У цій справі, однак, зазначена процедура, очевидно, не була дотримана. Зокрема, G. Ć. було надано пристрій для запису й банкноти, надані поліцією, номери яких були належним чином зафіксовані для використання як доказ – усе це без відповідного рішення, винесеного суддею чи судом. Щодо подальшої судової перевірки оскаржуваної операції, заявник порушував питання щодо цих процесуальних порушень у межах кримінального провадження. Однак, хоча національні суди визнали відсутність судового дозволу на проведення спеціальних слідчих заходів, вони все ж відхилили доводи заявника, дійшовши висновку, що за відсутності такого дозволу спеціальні слідчі заходи не проводилися. Таким чином, національні суди не надали належного обґрунтування твердженням про провокації з боку поліції. Те, що поліція надала G. Ć. пристрій для запису та банкноти без судового дозволу, свідчило про процесуальний недолік самої операції під прикриттям, а не про те, що така операція взагалі не проводилася. На думку ЄСПЛ така відсутність належних процесуальних гарантій з самого початку підірвала легітимність усієї операції під прикриттям та створила ризик провокації з боку поліції (див. згадане рішення у справі Nosko and Nefedov v. russia, §§ 64–65).

Наведені міркування були достатніми для висновку ЄСПЛ про те, що процесуальні недоліки органів влади у справі заявника в сукупності порушили його право на справедливий судовий розгляд.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 6 травня 2025 року та є остаточним.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом